

УДК 65.012.8

В. Я. Нусінов,

д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку, аудиту і фінансового аналізу, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг
О. М. Молодецька,к. е. н., доцент кафедри обліку, аудиту і фінансового аналізу, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг
К. О. Пономаренко,

директор департаменту інвестиційних проектів, Компанія з управління активами "Прімоколект", м. Київ.

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ВЛАСНИКІВ БІЗНЕСУ

У статті розроблено методичні основи оцінки економічної безпеки власників підприємства відносно корпоративних прав на нього. Запропоновано перелік подій, що характеризують можливість виникнення корпоративних конфліктів. Кожна подія оцінюється в балах. Визначено, що загальний рівень цієї безпеки повинен встановлюватися за 100-бальною шкалою. Установлено, що видатки підприємства на досягнення бажаного рівня економічної безпеки його власників можна поділити на два види: видатки на вдосконалення системи корпоративного управління та видатки на зміцнення позиції мажоритарних власників.

In the article methodical bases of estimation of economic security of proprietors of enterprise are developed in relation to corporate rights on him. The list of events which characterize possibility of origin of corporate conflicts is offered. Every event is estimated in marks. Certainly, that general this strength security must it is set after by a 100-ball by a scale. Set, that charges of enterprise on achievement of the desired economic strength of his proprietors security it is possible to divide into two kinds: charges are on perfection of the system of corporate management and charges on strengthening of position of majority proprietors.

Ключові слова: бізнес, власники, економічна безпека, індикатори, корпоративні права, конфлікт.

Keywords: business, proprietors, economic security, indicators, corporate rights, conflict.

1. Постановка проблеми.

У сучасних умовах господарювання акціонерних товариств, виникає необхідність у відокремленні економічної безпеки власників підприємств відносно корпоративних прав на бізнес, як складової частини комплексної економічної безпеки підприємства. Основною загрозою власникам підприємств є рейдерські захвати, в основі яких лежать корпоративні конфлікти, що найчастіше виникають у відношеннях між: засновниками та самою юридичною особою; між органами управління товариством; між членами органів управління та акціонерним товариством.

2. Аналіз досліджень і публікацій.

Для оцінки будь-якої безпеки потрібні індикатори – показники, які найяскравіше відображають її стан. Кількісних показників оцінки стану економічної безпеки власників, як, наприклад, при оцінці безпеки фінансового стану або прибутковості – показники ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості тощо, на сьогодні, немає. Існують лише методику рейтингової оцінки корпоративного управління підприємств, у яких критерії оцінки його якості ґрунтуються на «Принципах корпоративного управління ОЕСР».

Так, класична рейтингова оцінка корпоративного управління розроблена компанією Standard&Poog's проводиться на основі чотирьох компонентів: структура власності та вплив акціонерів; права фінансово зацікавлених осіб і відношення з ними; фінансова прозорість і розкриття інформації; структура і практика роботи Ради директорів [1].

Кожен із наведених компонентів оцінюється за десятибальною шкалою. При найвищому результаті присвоюється – 10, при найнижчому – 1 [1].

Згідно методики рейтингової оцінки корпоративного управління Російського інституту директорів та рейтингового агентства «Експерт» (РІД-РА «Експерт»), рейтинг встановлюється на основі більш ніж 100 показників, згрупованих у чотири групи: права акціонерів, діяльність органів управління та контролю, розкриття інформації, дотримання інтересів інших зацікавлених сторін і корпоративна соціальна відповідальність.

Загальний рейтинг корпоративного управління підприємства визначається на основі зваженої оцінки кожної групи показників.

У залежності від рівня корпоративного управління, підприємства відносяться до рейтингових класів [2]:

клас А — високий рівень корпоративного управління;

клас В — задовільний рівень корпоративного управління;

клас С — низький рівень корпоративного управління;

клас D — незадовільний рівень корпоративного управління.

При цьому кожен клас має внутрішню градацію (наприклад, А, А+, А++), що дозволяє порівняти підприємства одного класу [2].

Адаптованою до українських підприємств є методика оцінки рівня їх корпоративного управління, розроблена рейтинговим агентством «Кредит-Рейтинг». Вона ґрунтується на оцінці таких складових системи корпоративного управління: структура власності компанії, права власників та інших зацікавлених осіб, механізм управління та контролю, рівень розкриття інформації, аудит [3].

Кінцевим результатом оцінки є присвоєння рейтингу корпоративного управління. Національна шкала рейтингів має 5 рівнів: А, В, С, D, Е. Найвищим рівнем рейтингу вважається рівень А, найнижчим – Е [3].

Поряд із наведеними методиками оцінки рейтингу корпоративного управління, існують й інші такі як методика Brunswick UBS Warburg, рейтинг Інституту корпоративного права та управління, ІК «Тройка Діалог» тощо [3, 4, 5, 6], але всі вони, характеризують лише привабливість підприємства для акціонерів, у першу чергу, міноритарних.

На наш погляд, індикатор економічної безпеки власників підприємства відносно корпоративних прав на нього характеризує здатність уникнення загроз, які виникають при корпоративних відносинах акціонерного товариства.

Цю безпеку пропонується розглядати на одній паралелі з економічною безпекою самого підприємства.

Внаслідок відокремлення економічної безпеки власників підприємств відносно корпоративних прав на нього, виникає необхідність в її оцінці. На сьогодні немає розробленої методики, яка б дозволила це зробити.

3. Формування цілей статті.

Нами пропонується розробити методичні основи оцінки економічної безпеки власників підприємств, з метою своєчасної діагностики стану корпоративних відносин, ефективності корпоративного управління й контролю, ідентифікації загроз та оцінки ймовірності їх настання, а також формування комплексу заходів щодо їх ліквідації.

4. Виклад основних матеріалів дослідження.

Почнемо з того, що при оцінці економічної безпеки власників бізнесу важливо урахувати всі події, які можуть призвести до корпоративного конфлікту. Тому нами, за допомогою кваліфікованих, досвідчених, із високими професійними здібностями та великим практичним досвідом фахівців у галузі корпоративного управління, враховуючи суб'єктивні фактори впливу на рівень цієї безпеки, було сформовано систему індикаторів (подій).

Далі для кожної події, також експертним шляхом, встановлювалися бали. Об'єктивність встановлених балів досягалася шляхом зворотного зв'язку, тобто через ознайомлення експертів з результатами попереднього опитування і врахування їх персональної думки.

Таким чином, нами на основі методів «Дельфі» (дельфійського оракула) та «експертних оцінок», розроблена й апробована бальна оцінка економічної безпеки власників підприємств відносно корпоративних прав на нього.

Виходячи з того факту, що корпоративний конфлікт може виникати, внаслідок неефективного корпоративного управління та інших подій, які безпосередньо призводять до його настання, розроблено систему індикаторів, за допомогою якої можна оцінити економічну безпеку власників підприємств з декількох аспектів.

Рівень цієї безпеки тісно залежить від минулих фактів і подій на підприємстві, тому, на відміну від інших складових комплексної економічної безпеки, де оцінюється лише поточний стан, індикатори корпоративного конфлікту розглядаються як у минулому, так і в поточному періодах.

Експертним шляхом встановлено систему індикаторів, які згруповано в чотири однорідні блоки, кожен з яких містить перелік подій, які найбільш повно характеризують можливість настання корпоративного конфлікту.

Для кожного блоку показання встановлено максимальну кількість балів. Події оцінюються за частковими балами. У випадку, коли на досліджуваному підприємстві мають місце декілька подій з одного блоку, приймається найбільша кількість балів, яка належить цим подіям, але в межах максимального значення балів блоку. Бали, отримані за кожним блоком додаються [7].

Питання першого блоку стосуються ефективності поточного корпоративного управління в частині відношення до акціонерів (табл.1). Максимальна кількість балів, яка може бути отримана підприємством при оцінці подій першого блоку дорівнює 30 [8].

Таблиця 1.

Оцінка факторів першого блоку, що характеризують можливість виникнення корпоративного конфлікту, за допомогою системи балів

№ блоку/ № події	Індикатор (подія, що характеризує можливість виникнення корпоративного конфлікту)	Максимальна кількість балів блоку	Часткова кількість балів події
1	Якість поточного корпоративного управління в частині відношення до акціонерів	30	
1.1	Має місце ущемлення основних прав акціонерів в процесі корпоративного управління:		
	відсторонення від голосування на загальних зборах акціонерів		30
	відсторонення від участі у виборах Ради неотримання частки прибутку корпорації		15
1.2	Неможливість міноритарних акціонерів, у яких пакет акцій менше блокуючого, взяти участь у прийнятті рішень стосовно фундаментальних змін у корпорації:		
	внесення змін до статуту		10
	додатковий випуск акцій		10
1.3	Неефективна участь у загальних зборах та голосуванні внаслідок:		
	недостатньої та несвоєчасної інформації стосовно дати, місця та порядку денного загальних зборів		20
	відсутня можливість ставити запитання Раді		15
	відсутня можливість голосувати особисто або заочно		30
1.4	Обмеження інформації про структуру капіталу та ступінь контролю окремих акціонерів		10
1.5	Неефективне функціонування ринків корпоративного контролю, зокрема:		
	нечітке формулювання правил, що регулюють придбання корпоративного контролю		10
	безвідповідальність керівництва компанії		15
1.6	Несправедливе ставлення до власників одного виду акцій		
	зміни права голосу за акціями не затверджуються голосуванням акціонерів		20
	управляючі акціями та довірені особи голосують без узгодження з власником		30
	регламент та процедура загальних зборів не забезпечують рівні умови для всіх акціонерів		30
1.7	Недостатня інформованість міноритарних акціонерів про матеріальну зацікавленість членів Ради та Правління в угодах		10

Індикатори другого блоку характеризують якість корпоративного управління в минулому – його недоліки і прорахунки (табл. 2). Максимальна кількість балів для подій другого блоку – 20.

Таблиця 2.

Оцінка факторів другого блоку, що характеризують можливість виникнення корпоративного конфлікту, за допомогою системи балів

№ блоку/ № події	Індикатор другого блоку (подія, що характеризує можливість виникнення корпоративного конфлікту)	Максимальна кількість балів блоку	Часткова кількість балів події
2	Якість корпоративного управління в минулому	20	
2.1	Придбання акцій ЗАТ без урахування переважних прав міноритарних акціонерів		15
2.2	Проведення загальних зборів акціонерів без повідомлення частини міноритарних акціонерів з приводу змін у корпорації		20

У третьому блоці оцінюється наявність корпоративного конфлікту в минулому (табл.3). При наявності подій цього блоку, підприємство може отримати від 5 до 30 балів.

Таблиця 3.

Оцінка факторів третього блоку, що характеризують можливість виникнення корпоративного конфлікту, за допомогою системи балів

№ блоку/ № події	Індикатор (подія, що характеризує можливість виникнення корпоративного конфлікту)	Максимальна кількість балів блоку	Часткова кількість балів події
3	Наявність корпоративного конфлікту в минулому	30	
3.1	В минулому мав місце корпоративний конфлікт відносно:		
	контрольного пакету акцій		30
	блокуючого пакету акцій		10
	більше 10% акцій		5

У четвертому блоці наведено події, які характеризують наявність конфлікту з персоналом у будь-який час (табл. 4). При цьому, конфлікту з керівником товариства присвоюється більше балів, ніж конфлікту з його працівниками. Так, при наявності конфлікту з керівником у теперішній час, підприємство отримує 20 балів, а у минулий – 10, тоді як при конфлікті з працівниками – лише 5.

Таблиця 4.

Оцінка факторів четвертого блоку, що характеризують можливість виникнення корпоративного конфлікту, за допомогою системи балів

№ блоку/ № події	Індикатор (подія, що характеризує можливість виникнення)	Максимальна	Часткова
---------------------	--	-------------	----------

№ події	корпоративного конфлікту)	кількість балів блоку	кількість балів полії
4	Наявність конфлікту з персоналом	20	
4.1	Наявність конфлікту з керівником товариства:		
	в теперішній час		20
	в минулому		10
4.2	Наявність конфлікту з працівниками підприємства		5

Бальна оцінка економічної безпеки власників підприємства, відносно корпоративних прав на нього, проводиться на основі сукупної оцінки факторів, що характеризують можливість виникнення корпоративного конфлікту, наведених у табл. 1 – 4.

Загальний рівень економічної безпеки власників підприємств відносно корпоративних прав на нього оцінюється за 100-бальною шкалою.

Бальна оцінка такої безпеки, що запропонована, застосовується лише при відсутності корпоративного конфлікту і оцінює ймовірність його настання. Якщо корпоративний конфлікт вже має місце, то необхідність такої оцінки втрачається.

Максимальна кількість балів, яку може отримати підприємство, оцінюючи стан корпоративних відносин, становить 100 балів.

Кількість балів, отримана при оцінці факторів, що характеризують можливість виникнення корпоративного конфлікту, сама по собі мало що відображає, тому постає необхідність у розробці шкали економічної безпеки власників підприємства відносно корпоративних прав на нього.

Виходячи з того, що кількість балів розташована в діапазоні від 0 до 100, а кількість рівнів цієї безпеки (аналогічно з іншими складовими) дорівнює п'яти (нормальний, задовільний, нестабільний, критичний та катастрофічний), то при рівномірному розподілі балів на кожний ступінь кризи, діапазон значень дорівнює 20.

Для оцінки рівня економічної безпеки власників підприємства відносно корпоративних прав на нього застосовується наступна шкала бальної оцінки:

$B < 20$ балів – нормальний рівень;

$20 \leq B < 40$ балів – задовільний рівень;

$40 \leq B < 60$ балів – нестабільний рівень;

$60 \leq B < 80$ балів – критичний рівень;

$B \geq 80$ балів – катастрофічний рівень [7].

На наш погляд, оцінка економічної безпеки власників підприємств за допомогою системи балів – це доцільний спосіб комплексно оцінити всі фактори, що характеризують можливість виникнення серйозної загрози – втрати бізнесу в результаті корпоративного конфлікту.

У відповідності до системи факторів, що характеризують можливість виникнення корпоративного конфлікту, розроблено систему заходів щодо зниження ризику їх настання (табл. 5). Кожній групі подій відповідають заходи, які пропонуються для впровадження.

Таблиця 5.
Заходи щодо зниження ризику виникнення корпоративного конфлікту

№ з/п	Групи індикаторів	Заходи
1	Якість поточного корпоративного управління в частині відношення до акціонерів	Вдосконалення системи корпоративного управління
2	Якість корпоративного управління в минулому	-
3	Наявність корпоративного конфлікту в минулому	Збільшення статутного фонду Товариства, автоматичне зниження частки оспорюваного пакету акцій
4	Наявність конфлікту з персоналом	Зміна виконавчого органу (з одноособового на колегіальний і навпаки)

5. Висновки.

Вищенаведене доводить, що досягнення бажаного рівня економічної безпеки власників супроводжується додатковими витратами.

Ми пропонуємо розділити їх на два види. До першого виду віднести фактичні витрати на вдосконалення системи корпоративного управління (наприклад, оплата послуг консалтингової фірми для цієї мети). Витрати другого виду визначити як витрати з подвійним призначенням. З одного боку, це витрати, спрямовані на зміцнення позиції мажоритарних власників (наприклад, збільшення статутного фонду підприємств або зобов'язань перед афілійованими особами), а з іншого – це витрати які, крім того, є джерелами фінансування заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства (впровадження інвестиційних проектів, погашення зобов'язань перед найбільш небезпечними, з точки зору ініціації процедури банкрутства, кредиторами).

Подальші дослідження будуть направлені на удосконалення методичних підходів щодо оцінки економічної безпеки власників бізнесу.

6. Список використаних джерел:

- Критерии: рейтинг корпоративного управления GAMMA GAMMA — Governance, Accountability, Management Metrics and Analysis (анализ и оценка корпоративного управления, подотчетности и менеджмента) // [Электронный ресурс] : по данным Компании Standard & Poor's. – М. : 2008. – Режим доступа до журн. : <http://www.standardandpoors.ru>
- Дементьева А.Г. Рейтинги корпоративного управления – ориентир для принятия инвестиционных решений / А.Г. Дементьева // Инициативы XXI века : научный и общественно-просветительский журнал. – Химки, 2009. – №13. – С. 19–25.
- Методология рейтинговой оценки предприятий // [Электронный ресурс] : за даними РА «Кредит-рейтингоцентр». – К. : 2010. – Режим доступа: http://www.credit-rating.ua/img/st_img/Methodology/Methodology_Corp.pdf
- Забелин П.В. Основы корпоративного управления концернами / П.В.Забелин. – М.: Финансы, 1998. – 172 с.
- Кукура С.П. Теория корпоративного управления / С.П.Кукура. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. – 478 с.
- Принципы корпоративного управления. Затверджено рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11 грудня 2003 р. № 571.
- Молодецька О. М. Особливості оцінки корпоративної безпеки акціонерних товариств / О. М. Молодецька // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталі економічне зростання : Х міжнар. наук. конф. студ. та мол. уч., 8–10 грудня 2009 р. – Донецьк, 2009. – Ч. 1. – С. 255–257.
- Молодецька О. М. Методологічні аспекти оцінки корпоративної безпеки акціонерних товариств / О. М. Молодецька, В. Я. Нусінов // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії : зб. наук. праць. – 2009. – № 1 (4Е). – С. 276–280.

Стаття надійшла до редакції 19.11. 2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"